

جمشید جز حکایت جام از جهان نبرد	ز نهار دل مبتد بر اسباب و نیوی
ز نهار هرگز قوله	
و هفتان سا نخورده چه خوش گفت با سپر	کاس نور چشم من بجز از کشتند رو
سا نخورد پیر و کنت قوله	
این قصه عجب شنو از بخت اترگون	ما را بکشت یا با نفاس عیسوی
واژگون برگشته قوله	
چشم بغمزه خانه مردم خراب کرد	مخمویت مباد که خوش مست میری
غمزه حرکت چشم و برآمزدن چشم قوله	
خوش فرس پوریا و کدالی و خواب من	کین عیش نیست خور و رنگ خوسری
اورنگ بفتح تحت شاهان غزل	
بچشم کرده ام ابروی ماه سیمای	خیال سبزه خط نقش بسته ام جای
سیمای بکبر نشانه و رنگ سرخ و رخساره و روی ماه سیمای معشوق قوله	
ز نام دل بکس داده ام من مسکین	که نیستش بجز از تاج و تخت پروا
ز نام بکس نهار پروا فراغت و احتیاج قوله	
ز به کمال که نشور عشق بازی من	از ان کما پنجه ابرو رسد بلفراس
نشور فرمان طفران شان باد شاه قوله	
مگر است دل آتش محرقه خواهم زد	بیابین تو اگر میکنی تماشا
تماشا شدن از تماشا با یکدیگر کشی کردن قوله	
بروز واقعه تابوت ماز سر و کنید	که مرده ایم زوان بلند بالای
واقعه مرگ بلند بالای معشوق قوله	
مرا که از رخ تو ما در شبستان هست	کجا بود نفس رخ ستاره پروا
ستاره معشوق نماز قوله	
فراق بود و سخن باشد در غنا و وقت طلب	که حیف باشد از و غیر او تمنای

سابقه و طبعه و نظایر آن در
کلیله و دمنه است

۵ خلاف طریقت بود اولیا : تمنّا کند از خدا جز خدا + غزل	
بروز اهد با میدے که داری	که دارم همچنان امیدواری
بجز ساغر که دار و لاله در دست	یاسا قی بیاد در آنچه داری
ساعر کنایه از عاشق قوله	
مراد رسته دیوانگان کس	که مستی خوشترست از هوشیاری
رسته دیوانگان حلقه عشاقان قوله	
بیاد دل در خم کیسوسے او بند	اگر خواهی خلاص دستکاری
خم کیسو کند جذبه قوله	
بوقت گل خدارا تو به بشکن	که عهد گل ندارد استواری
خدارا واسطه عهد زمانه و بیان قوله	
عزیزان و بهار عمر بگذشت	به جو بر طرف چمن باد بهاری
به جو چمن پخته قوله	
بیا حافظ نبیذ تلخ کن نوش	چرا عمر ب بغفلت میگذاری
نبیذ تلخ شراب تلخ کنایه از عشق - غزل	
بیار باده و بازم رهان بر بخوری	که هم باده توان کرد دفع مخموری
ببهرج وجه نباشد فروغ مجلس انس	مگر بروے نگار و شراب انگوری
فروغ روشنی بروے نگار بشارده روے محبوب شراب انگوری مراد از عشق قوله	
اویب چند نصیحت کنی که عشق بیاید	اگر چه نیست ادب این سخن بدستوری
اویب ادب کننده قوله	
بعشق زنده بود جان مرو صاحب دل	اگر تو عشق نداری برو که مغدوری
صاحب دل عاشق - قوله	
رسید دولت وصل گذشت محنت پیم	نهاد کشور دل باز رو به معموری
کشور بکسر مفتوح مسکون تمام رنج مسکون هفت اقلیم است مقسوم بعد هفت ستاره	

بهر که نتوان گفت از اول حافظ : مگر ای که شیرینست محنت دوری

یکم منسوب بزحل و آن بلاد ہند و دم بمشتری و آن بلاد چین سیوم بمیرغ و آن ترکستان چہارم
بانتاب آن خراسان نجم بزہر و آن بلاد النہر ششم بطار و آن دم ہفتم بقمر و آن پنج ۱۲ من براہ ہیشاہی

عزل بصوت بلبل قمری اگر نوشی سے | علاج کے گنمت آخراہ واد الکی

یعنی اگر کلام ہدایت انجام شریعت نظام بلبل و قمری باغستان لاسکان کہ عارفان نیروانند
بادہ تجلی حاصل نشد یعنی ساکے راز افعال و اعمال شریعت اصول الکی دست نداد و ہجو ساکے را
بیچ دو انہی ہتوان کرد و گراخرین واکہ ارباب حقیقت ہم و کے نامیدہ اند و ازین ہر دو مراد افعالیت کہ
مقتضیات نفس و مخالف شریعت نیز درانکہ این افعال موجب اصول ہجو ساکے ہستند و تسمیہ
افعال بسم و کے جز عارف کامل نیداند و شیخ عبدالواحد گوید کہ مراد از بلبل و قمری علماء است
انکہ انہی صفت اند کہ علماء امتی کا بنیاد بنی اسرائیل و صوت ایشان نفحات الطیبات
ایشان یعنی کلمات حکمت آمیز کہ ارشاد للمحق از قلوب مخلصہ شان برسند ظاہر میگردد و در بعض
اربعین ہبیا ما ظہرت لہ یابیع الحکمتہ من قلبہ علی سائہ مشیر بر آنست و گاہ بلبل و قمری اشارہ ہر دو
کہ فاقانی گفتہ سے مصطفی دم بستہ و خلوت نشستہ ہر آنکہ بلبل و نخلست گیتی رازستان آمدہ قولہ

ذخیرہ بنہ از رنگ بوسے فصل بہا | کہ می ہندند و ہر زمان بہمن دی

بہمن دی نام ماہ ہاسے خزان - قولہ

چو ہست آب حیات بہت شیشہ میر | فلا تموت من الماء کل شئی حی

پس میسر و مردہ شود و حال آنکہ از آب است ہر چیزے کہ زندہ ہست قولہ

چو گل نقاب افگند مرغ زو ہو ہو | منہ ز دست پیالہ چہ میکنی ہی ہی

ہو ہو آواز خوشی ہی ہی بے زجر قولہ

زمانہ بیخ نہ بخشد کہ بازستاند | مجوز سفہ مرث کہ شیشہ لاسخی

لاسخی چیزے نیست قولہ

خرنوبہ داری میراث خوارگان کفر است | بقول مطرب ساقی بفتوی ف نے

میراث خوارگان نوکان و امرایان قولہ

نوشتہ اند بر ایوان جنت المائے | کہ ہر کہ عشوہ دنیا خرید و ای بوسے

قال ۴ الدنيا ملك الشيطان فمن دخلها فهو قهرين الشيطان قال الله تعالى وما الحيوة الدنيا

الامتاع الغرور من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد ثم جعلنا له جهنم يصليها مذمومًا مدحورًا قوله

بخیل بوسے خدا نشنو و بیا حافظا | پیالہ کیر و کرم کن کہ الضمان علی

بخیل بوسے خدا نشنو و قال ۴ البخیل بعید من البعد و بعید من البعد و بعید من الناس و قریب

من النار الضمان علی ضمان بر من است - غزل

بجان او کہ اگر دسترس بجان بوے | کینہ پیش بندگانش آن بوے

بجان او قسم بجان دسترس قدرت قوله

اگر دم نشدے پاسے بندطرہ او | کیم قرار دین تیرہ خاکدان بودی

پاسے بندگفتار طرہ قسمے از زلف تیرہ خاکدان وجود دنیا - قوله

بخواب تیزے بنیمش چه جا وصال | چو این نبود ندیدیم بار آن بود

این اشاره بوصول آن اشارت بخواب - قوله

به بندگی قدس سر و معرف کس نمی | اگر چه سوسن آزاده زبان بود

و زبان باعتبار کثرت و الانه سوسن را از زبان است - قوله

بگفتے که بها صیت خاک پاسے ترا | اگر حیات گران با یہ جاودان بود

گر انما یہ عزیز القدر - غزل

بفراغ دل نہاے نظری بما ہرے | بہ از آنکہ چتر شاہی ہمہ عمر ما و وہوے

یعنی بفرغ دل و جمعیت خاطر بشاہدہ محبوب مشغول بودن و دے بیاد او مستغرق کشتن بہتر از

سلطنت است کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی بہ نہ بدست یعنی بدین است

نوبهاران وقت نوبہار چمن شدن براسے شاہدہ آثار صنایع حق معنی این بیت آنست

گرفتاران عشق معشوق را بدین گل و گلزار تسلی نے شود بلکہ آتش عشق شعلہ میزند چنانچہ

گرفتاران شاہدہ ہلال ابروے محبوب را دیدن ہلال قوله

بخدا کہ رشکم آید بدو چشم و شن خود | کہ نظر دروغ باشد بچنین لطیف روے

مقام غیرت است این مقام نخواہد کہ کسی نام محبوب با و گیرد و یا بدو نگردد و آخرین مقام عجب خود

تیز بر محبوب غیرت کند ازینجا است کہ شبلی گوید اللهم احسن فی اسمہ فانک اجل واعظم من ان

زیردہ نالہ حافظ یہ دون کے اشارتوں ہے
اگر قہر ہم مرغان بیخ خوان بودی ہے

باز تیرہ این

تراک عینی از نیاست غیرت از چشم بر م روی تو دیدن هم غزل	
بچشم مهر گر با من تم را مینظر بودی	از آن سیمین بن کارم بخوبی بچو ز بودی
مهر محبت از آن سیمین بدن اشارت بچوب لب کنایه از لطف قوله	
بگفتی کس بشیر منی جو حافظ شعر عالم	اگر با طبعش از لعل او شکر بودی
شکر کنایه از غزل غزل	
بگردم غنیر خط کشیدی	به هفت ماه را در خط کشیدی
مه رخساره غنیر سبزه در خط کشیدن محو کردن عطار و ستاره ایست بیکر نهادی خار	
نغم هر لحظه گل با هر لحظه گل را گرفتار غم میسازی این غزل از الحاق است غزل	
پدید آمد رسوم بی وقائی	نماند از کس نشان آشنائی
این غزل در کتابت زمانه است گویند جعفر صادق مدتی غلوت گزید و بیرین نیامد توری بر خانه	
و سے آدگفت مردمان از فوائد انفاس تو محرومند چرا غزلت اختیار کردی جواب داد که اکنون چنان	
داده که فساد زمان تغییر الاخوان این بیت خوانده ذریب الوفا ذهاب اس الذاهب ذواناس	
بین مخالف و محارب بیغشون بنیم الموده والوفاء و تلویحهم محشوره ایقارب ذمن تذکره الاولیاء	
حال آن وقت چنین بود افسوس برین وقت قوله	
برند از فاقه پیش هر خسیس	کنون اهل کس دست گدائی
بوجیب المنافع فیهم شریف قوله	
کے کو فاضلست امروز در هر	نے بیند ز غم یکدم رہائی
والمؤمن فیهم ضعیف قوله	
کے کو جاہلست اندر غم	متلع او بود هر دم بیائی
بیائی ضائع قوله	
نه بچشدن جوے از نخل و اماک	اگر خوئے المثل باشد سنانی
شاعری شاعریت مشهور و وعشاء لا و او انفر قال من نعم قاعد او من تسول قائما	
ابتلاء اسد بلاء لا و او له و هو الفقرا یا اسے غزل	

یا حافظ جان این بندگیست به سحر آئی

ترا که هر چه مراد است بهمانداری	چه غم ز حال ضعیفان ناتوانداری
میان نداری و ارم عجب که ساعت	میان مجمع خوبان کنی میانداری
میان داری سرداری - قوله	
بخواه جان دل از بنده روان بشناس	که حکم پسر آزادگان روانداری
روان در الحال مجاری - قوله	
بیاض و قرمز نیست نقش در خورازانکه	سواد و از خط مشکین از عنوانداری
ارغوان نام گلے - قوله	
بنوش مویچو سبک روحی او حریف مدام	علی الخصوص منیدم که سرگرانداری
سبک روحی آزادگی و ظریف هستی سرگران - مخمور - قوله	
چو گل بدامن این باغ میبری حافظ	چه غم ز ناله و فریاد باغبانداری
باغ مشاهدات ذات حق غزل	
تو مگر بر لب آبی بهوس نشینی	ورنه هر فتنه که بینی همه از خود بینی
بخدا که تویی بنده بگزیده او	که بجای من بیدل گریزنگزینی
بخدا سوگند بخدا - قوله	
گرامانت بسلامت بستم با کز نیست	بیدلی سهل بود گر نبود بیدینی
گرامانت بسلامت ببری یعنی اگر خاتمہ بخیر باشد - قوله	
عجب آن لطف تو ای گل که نشینی با جار	نظا هر امصاحت وقت آن مجببینی
گل معشوق خار رقیب یادگدایان ز چه جاست یادگدایان از چه سبب است - قوله	
شیشه بازی سرشکم نگری از چپ است	گر بدین منظر بنیش نشسته بنشینینی
منظر بنیش چشم - قوله	
سیل این اشک وان صبر دل حافظ بر	بلغ الطاقه یا مقله عینی بینی
یعنی با آن اشک که روان است و سیلان در روان او صبر دل حافظ برده و بے صبری پیش می رسیده توانائی بکمال و بیایقتی آورده و در یک چشم من اگر توجه کنی و بیایقتی مراد ریابی از من و نشانی غزل	

جسته

نشری

جای حضور و گلشن من بست این سرا	زین در بشادمانی و عزم طرب در آ
عزم قصد طرب شادی قوله	
مرغول سنبلی از دم کوسے تو خوش نیم	زلف صبا ز خاک جناب تو مشکسای
مرغول سوسے در ہم رفتہ - قوله	
خوشبید در هوا و تو چون دژہ پاکوب	جمشید در حریم تو چون بندگان درے
پایکوب رقصان پیاے ایستاده قوله	
فرخنده نوگلے تو چمن با حیات وہ	بعد نبشہ تو صبارا گرہ کشاے
حیات ہ حیات ہ بندہ کشاے کشاے - غزل پنج	
جانان خیال رو تو دارند ہر کسے	لیکن من نباشد مشتاق تر کسے
آفتاب حسن انصافہ بیانیہ زیر نظر تیار و در نظر نیار و فوج عزم انصافہ بیانیہ غزل	
جان فدا تو کہ ہم جانی و ہم جانانی	ہر کہ باشد خاک درست سرگردانی
رست خلاص شد قوله	
بے تو آرام گرفتن بود از نا کامی	با تو گستاخ نشستن بود از حیرانی
نا کامی بے مقصودی قوله	
فاسق گردند قبیان تو سردل من	چند پوشیدہ باند خبر نیسانی
فاسق ظاہر - قوله	
تا بماند تر و شاداب نہال قدر تو	واجب آنست کہ بڑیدہ ما بنشانی
شاداب تازہ قوله	
در خم زلف تو دیدم دل خود را روز	گفتش چونی چون میبری و زندانی
چون میبری چون زندگانی سے کنی - غزل	
چہ بودی ار دل آنماہ مہربان بوی	کہ حال ما پختن بودی ار چنان بودی
ز پردہ کاج بڑن آمد و چہ قطرہ شک	کہ بر دو دیدہ ما حکم اور ان بودی
کاج کاشے - غزل	
چہ قامتے کہ ز سر تا قدم ہمہ جانی	چہ صوتی کہ پہچ آدمی نیسانی

حافظ مصنف و گویندگار و شاعر و شاعر

راستی تو حافظ بودی صورت ما

کاف ایجاب است
از دعا و لطف و ترجمه چراغ بخشا

که بکله قوله	
بسه حکایت حسنت شنیدام جانان	کنون که دیدست بحق هزار چندان
الحق راست قوله	
تتم چو چشم تو دار و نشان بهاران	دللم چو زلف تو دار و سر پریشانی
سر خیال قوله	
بخاک پاسے عزیز تو سرنگردم	اگرم ز دست فراتت بسر بگردانی
بخاک پاسے باوی تسیه قوله	
تو چون سپهر جنا پیشه و احوالم	چو روزگار نهاده است و بوی رانی
بغا پیشه نظام غزل	
چو سرواگر بخرامی و می ز گلزاری	شود ز غیرت رو تو هر گل خارے
نثار خاک رهت نقد جان باهر چند	که نیست گنج روان ایر تو مقداری
گنج روان اشارت بیان قوله	
دلا همیشه مزن لاف و بسندان	چو تیره راه شدی که کشایدت کاره
تیره راه بد فکر قوله	
سرم برفت و زمانه بسز نیامد کار	دللم گرفت و نبوت سر گرفتارے
بسز نیامد کار کار مبتدا ز سید قوله	
چون نقطه گفتمش اندر میان آره که	بخنده گفت که حافظ برو چه پر کاره
باید دانست که هر گاه پر کار صحیح و سالم میباشد دایره با حسن وجه کشیده میشود و نقطه نیکو در نشیند و اگر نقطه در موافقت دایره درست کشیده میشود و نه نقطه در مو نشیند مراد از پر کار در اینجا عشق است که پر کار و اگر دایره عشق دایره است یا پر کار و در طلب معشوق سرگردانست چون عشق عاشق یکبار میرسد معشوق در محیط اختیارش در آید معنی آنست که حافظ میگوید که مر آن محبوب گفت ای محبوب من نقطه وار در میان دایره اختیار و آری ما را از صحبت و ج پر خود به بهره ما آن محبوب من ز راه است و بی پردانی و از راه غرور و خود بینی که خاصه معشوقانست بخندید و گفت که حافظ را بگو که این لفظ با بر زبان میاور خود را چیزه متراش که تو چه پر کار هستی که پر کار و محیط نقطه وجود من گردی یعنی	

تو چه عاشق هستی که مادر جبال اختیار نمودیم غزل	
چون جهان خوبی امروز کامگاری	شاید که عاشقانرا کامز لب آری
کامگار صاحب مقصود کام مقصد قوله	
تا چند همچو چشمت در عین ناتوانی	تا چند همچو زلفت عین سبب آری
در عین ناتوانی در کمال ناتوانی در عین بقیاری در کمال بے قراری قوله	
جورے کہ از تو دیدم در دگر از تو بزم	گر شمه بدانی شاید که حمت آری
شمه اندکے قوله	
دکان عاشقی را بسیار مایه باید	دلہای همچو آتش چشمان و دباری
رو و بار جوے غزل	
خوشتر از کوی خرابات نباشد جلت	گر بہ پیرانہ سرم دست ہدماوے
خرابات عشق کہ فنا و صفات بشری لازم است قوله	
جاؤ من پر معناست مرج طینی	راؤ من ہوئی تانست و مبارکے
ویرمغان عالم وحدت راحت بخش راس عقل و قصد قوله	
باوب باش کہ ہرگز نتواند گفتن	سخن دیر مگر برہنہ اناے
نتواند گفتن لائق گفتن نیست قوله	
رحم کن ہر دل بجزوح خراب حافظ	زانکہ ہست از چہ امر و یقین فروداے
فردا قیامت غزل	
خوش کردیاوری فلکش روز داوری	تا شکر چون کنی و چہ شکرانہ آوری
روز داوری روز حکومت قوله	
در شاہ راہ جاہ و بزرگی خطر ہے	آن بہترین کرپوہ سکبار بگری
کرپوہ بفتح و انکسر قوله	
یک حرف صوفیانہ بگویم اجازت	لسے نور و دیدن صلح از جنگ آوری
اشکال این بیت آنست کہ در بعضی کتب نوشته اند کہ الصوفیۃ تخیر ما لم یصلحوا فاذا	

آز تر ہے کہ سن بر حال ناز حافظ
تا چند ہا ایسے ہی تا چند ہا کس آری

حافظ غیبی از غزل و غزل و غزل و غزل
کاین خاک بهتر از عمل کسب است

صلح و اهلکوی یعنی صوفیه خیریت دارند تا زمانی که خود را صلح کنند و چون صلح کردند هلاک شدند
اغلب این قرار بر آن باشد که بر تقدیر عدم صلح هر یک در دفع آنچه مخالف شریعت یا طریقت یا حقیقت
ساعی خواهد بود و ملاحظه خواهد داشت که آن خلاف ازوسه سرزند و بر تقدیر صلح آن سعی ملاحظه ازین
خواهد رفت جواب آنست که مضمون این بیت اشارت بآنکه بعضی بزرگان فرموده اند که بدیده قضا
و قدر باید دید تا جنگ بر خیزد و اکثر این بیت در مطالب دنیوی است احتمال بر این بیت آرد
جنگ بهفتاد دولت الخ قوله

نیل مراد حسب فکر و همت است | از شاه مند خیر و توفیق یاوری

نیل یافتن بر حسب فکر و همت است ان الله یبسط الرزق لمن یشاء

دو پار زریک و از باوه کهن دوشمن | فراغی تو کتانی و گوشه چمنی

پار زریک کنایه از عاشق باوه کهن شراب خالص و دوشمنی بسیار فراغتی بر تعلق مال و اولاد
که انما اموالکم و اولادکم فتنه کتاب حقائق چمنی غزلت معنی آنست که از حکم الرفیق ثم الطریق و انما
صعبت یاری زریک میخواستیم تا دو پار زریک با هم باشیم و از یاد محبت قدیمی که امانت است نهاسیم
آتش در نهاد خود باشیم و بدوق و شوق کوشیم و از تعلق مال و منال دنیا خاطر مشوش نذاریم و مناس
تاخرین ادر گوشه مشغول نمانیم که ذکر العیش نصف العیش تا ابواب شادمانی اگر دور بود اذ ارادوا
بعبد خیر احوال که وزیر اساتما اذ انسی ذکره و اذ اذرا عانه قوله

هر آنکه کنج قناعت گنج دنیا داد | فروخت یوسف مصری بکترین

کنج قناعت القناعت کنز الیقینی یوسف مصری کنج قناعت کمترین مشن کنج دنیا قوله

ازین هموم که بر طرف بوستان بگذشت | عجب که رنگ گل ماند و بو پاسته

هموم باد گرم که درختان را خشک کند قوله

مزاج دهر تبه شد درین بلا آرس | که اعتماد بکس نیست در چنین زمین

مزاج طبیعت زمین زمانه قوله

شنیدم که سگاز قلاوه مر بندی | چرا بگردن حافظ نمیکنی رسی

قلاوه گردن بند غزل

در همه دیر معان نیست چون شیدای دل که آینه شایبست نهار وارو	خرقه جاس گرو بادیه دفتر جاس از خدا میطلبم صحبت و شناس
<p>ویر معان کنایه از دنیا سزود که مقام دریافت جو مطلق بود شیدا عاشق خرقه کنایه از وجود سالک منتی دفتر کنایه از سالک روشن راه مرشد که احوال مترشدان دریافت کن حضرت از روی دعا میگوید همچون پریشان و شیدا که تم کجاست دلم جاس دگر مرهون یعنی تنم از جهت حصول صحبت مرشدی بود چون غرض حاصل نمی شود جاس دگر دلم می کشد و در مصرع ثالث اشعار بحال خود مینماید و در بیان باریکی خود می سراید و مصرع رابع طلب مرشدی میکند که از خدمتش مقصود رسد و نیز آنت است که از مقام طلب که اولین مقام است تعبیر بدیر معان کنند باینکه سالک به و حال متوجه تکمیل نفس خود را و حق را هر دو نصب العین دارد و از نیجه که نمیخواهد خود را بحق رساند مناسب با محسوس دارد که فاکند بنور و ظلمت خود زیرا که سالک ظلمت وجود خود و نور حق بلا نظره نماید و همین اعتبار طالب گبر و همین مثال ترس خوانند چه بقیقت خود را و حق را و توجه خود را هر سه اثبات میکنند چنانچه نصیحت قالند به شلیت مقام عشق را میگذر خوانند بآنکه در آن مرتبه حکم تقید و غیره از نشا عارف مرفوع گردد و سالک در این مرتبه غلبه استیلا تمام مراتب حاصل شود و حقیقت آنست نسبت کند نظر لطیف و سر بیان او و تلون بالواج اقداح گوناگون است همه جا هست نیست گوئی بی یابد است و نیست گوئی جام به و ازین حیثیت عالم را جام خوانند که حقیقت باعتبار کلی شعوری خاصه مینامند باین که نزد ظهور سلطان احکام تقید از وهمی و عقلی از دار الملک بود عاشق مرفوع میگردد باین اعتبار دل جام میخوانند چهل در و در این تجلی دست همچنانکه قابل اعیان اول عالم است گاه صورت مثال بالعین معنوی است که حقیقت در تجلی شعوری بآن ملتبس باشد جام گویند و اشعار عراقی بر اعتبار اول و اثر است و زبان ناظم این غزل باعتبار دوم دیر معان معلوم شد و نسبت شیدای آنت چون طالب حقیقت مطلوب معلوم نیست هائم و سرگشته در بیابان میباشند و نیز در مبادی احوال کشته می یابد و نمی داند که از کجاست از نیجه از غایت تجرد و لوله می باشد و خرقه کنایت از رسوم که حجاب بسیاری از صورت پرستان شد و دفتر اشارت بمرتبه ملا متبیه که سدره راه بی زیرکان میشود دل که نفس ناطق است از آرایش جسمانی مبرا است و صفالت جو هر کمال استعداد او مستعدی آنت است که</p>	

تمامت حقائق آنی و کیانی چنانچه هست نماید و لیکن از زهر بگذر خاک نشینان قولے جسمانی بخار آلود
 که ورت او با هم و ظنون میگردد و جمال حقیقت نمیناید پس و طیفه سالک آنست که خود را قدیم
 مر و اندازد که بمصقل ریاضات و مجاہدات و آداب شعائر شرعیة نوازش الهی الی اولی و اگر آینه چهر نما
 شاه حقیقت هست از الوات که ورت بدنی پاک گرداند تا جمال مقصود رخ نماید قوله

جو بهما بسته ام از دیده ایمان که مگر | در کنارم بندشانده سی بالاسے

یعنی عمدے مگر بسته ام بدست کاسے که از جنان مشرب عالی او نقلسان کوسے طلب باند
 نقد نیازے که پیشے آرزو سرخوش سے شوند که اسرار حقیقت اظهار کنیم الا در حجت آشنا که
 چهره سیرت او بحسن معنوی و سایر فضائل موسوم بود قوله

کشتی بادیه بیاور که مرا بر سرخ دوست | گشته هر کوسر چشم از غم او در پاسے

کشتی ملا بس تعینات معنوی تعینات مثالی بادیه تجلی شهودی که در ان ملا بس تعینات مرقوله

کرده ام تو به بدست صمیم باورده ام | که و گریه نخورم بهیر رخ برزم آراے
 سر این نکته مگر شمع در آرد بزبان | ورنه پروانه نذار و بسخن پرواے

حقیقت عشق مقتضی بالذات آنست که عاشق خود را در معشوق فانی میگردد و چون عاشق که احد
 طرفی ظهور احکام شرعیست در شوق فانی میگردد و لا محاله احکام عشق نیز در احکام معشوق مستلکست
 پس عاشق را نظر بحضور حق حقیقت عاشق زبان بیان اسرار عشق نیست بلکه اظهار اسرار است
 جلوه جمال معشوق است اگر چه از روست صورت از عاشق ظاهر گردد پس در بدو حال که فانی
 عاشق بجای معشوق مستدل نشده از عاشق اسرار عشق صورت نه بسند و تا آن زمان که بقای
 معشوق متحقق نگردد آنگاه مرتبه احکام معشوق از و بظهور میبندد من عرف الله کل سائر
 بانحوائے من عرف الله طال لسانه کیوجه از وجود توفیق آنست قوله

سخن غیر گو با من معشوق بر سرست | گزوی و جام میم نیست بجز پروا

دیگر از شرایط طراه طلب باز میماند که طالب اے باید که روست التفات از غیر مطلوب گردانید
 وجه قصد او غیر معشوق نباشد از غیر با و نگوید و نشنود بلکه غیر او را نه پندارد و نه ببیند و چون در
 مبادی احوال شو صرف بے شوب صورت مثالی متصور نیست بنا بر ان در مصدع دوم

جامه را که محل قرب معشوق است ثابت داشت چنانچه جام بالذات مقصود نیست بلکه تبعیت نظرون مقصود است همچنین در نصیوت مثال است ملاحظه است ملاحظه بالذات پس اثبات جام در مصرع دوم منافی نفی غیر در اول مطلق نباشد چه در جام نظر با دوست نیست مادریا لعلکریخ یا دیده ایم پس بجز لذت شرب مدام مایه چون در تمهید رفت که دل اجام میگویند میتوان گفت که مراد از جام درین مقام دل باشد چه سالک در بدو حال متوجه تصفیه قلب است دل دلداری هر دو نصب العین در چنانچه در معنی کبر و رسانوده شد تا آنکه تمام بدلداری پیوند و دل دروغم کند قوله

نرگس را لاف زو از شیوه چشم تو مرخ | نروند اهل نظر از سقے نابیا سے

مراد از نرگس آدمی صورتان بیعی است اندک بمنزله چشم اند نسبت بکائنات اگر این آدمی صورتان که میان نظرند دعوی بینائی کنند از صنایع گشتن استعداد طالبان نصیحت ایشان بسخنید مشوریرا که اهل نظر که طالبان ثابت قدم اند از پی مردمان بیعی که بینائی ارشادند از نرگس نیزند قوله

این حدیثم چه خوش آمد که سحر که میگفت | پر در میکده و با وفای سقے تر ساسے

گر مسلمانی ازین است که حافظ دارد | آه اگر از سقے امروز بود فرولے

یعنی میکده پیش رفت ما و مقام طلب عشق است و چون هر مقام را مراتب بسیار و مواضع بسیار بشکر میکده مناسبت باشد و با ملاحظه معنی تر ساسحر گاه بر در میکده بودن ملائم نماید پس خلاصه معنی آن باشد که مرا این سخن بغایت خوش آمد که رهرو ثابت قدم کمال نزدیک رسیده میگفت که اسلام و خدا وانی که بدین نمط است که حافظ دارد یعنی تا تمامان بیدرد که مدار اعمال و احوال ایشان بر صورت کونیت بساحسرت و ندامت ایشان را باشد در روز حساب که مدار حقیقت محض باشد و صنوتایع معانی گردد بلکه معانی متصور گردد و صوبه معنی متلاشی شود چنانچه درین عالم صورت بیعی روی نماید در آن موطن صورت بیعی معدوم باشد و در حسیب السیر آورد بعد بیان آنکه شاه شجاع از بعضی وجوه در مقام ایذای خواجه شده بود ذکر یافته که چون این غزل در همه دیوان تا آنکه شاه شجاع رسید گفت از مضمون این نظم چنان معلوم میشود که حافظ تقیام قیامت قائل نیست و بعضی از تعبای مسود قصد نمودند که فتوی نویسد که شک در وقوع روز جزا کفر است ازین بیت این معنی مستفاد میگردد و خواجه مضطرب گشته نزد شیخ زین الدین ابو بکر تابا سے که در آن آوان عسازم مجاز بود

و در شیراز تشریف داشت قصه جوان باز گفت شیخ گفته که مناسب آنست که بپترو دیگر مقدم برین مقطع
درج کنی مشعر که فلاطی چنین میگفت تا بمقتضای این مثل که نقل کفر کفر باشد ازین جهت خلاص یا بی
بنابران خواب این گفته پیش از مقطع دران غزل مندرج ساخت که این حدیث چه خوش آید و بآن واسطه
ازین دغدغه نجات یافت پوشید نماز که خوش آمدن کفر کفریم کفرست مگر آنکه گفته شود که قول ترسافتن
و و امر بود که زبونی سلمانی دوم تر و قیام قیامت و خوش آمدن حدیث نظر بر امر اول است چنانچه جا
گفت بر و خرقه بسوان حافظ یار این قلب شناسی که آموخته چون این تقریر درست شد فقها اعتراض نکردند
اگر مسئله صدوجه تکفیر باشد و یک وجه از تکفیر منع نماید یعنی راباید که بآن کیوجه که از تکفیر منع نماید التفات نماید غزل

ویدم بخوابم و ش که ماسه بر آید	کز عکس روح و او شب بجران سر آمد
عکس شعاع سر آمدی آخر آمدی قوله	
تعبیر رفت یار سفر کرده می رسد	اے کاش هر چه زود تر از درو آید
تعبیر بیان کردن قوله	
جانها نشان کرده آن دلنوا را	گرچه چون روح جلوه کنان بر آمد
نشان بخشن و فدا قوله	
آن کو ترا بسنگدلی گشت زهنمون	اے کاش که باش بسنگدرا آمد
پایسنگ در آمدن عاجز شدن او فتاد و لغزیدن قوله	
فیض ازل بزور در آردی بیست	آب خضر نصیب اسکندر آمد
آب خضر آب حیات قوله	
گر دیگرے بشیوه حافظ زوی رقم	مقبول طبع شاه سخن پرور آمد
رقم بیاع تا چشم از بوستان گل	آمد بگوش ناکم آواز بسلی
چشم از بوستان گل مشاهده صفتها سے حق نماید عند کتب ببل قوله	
بس گل شکفته پیشو که باغ را گل	کس نه بلا و خار خچیدست یک گل
بوجوب ان مع العسر لیسا قوله	
حافظ مدار امید شرح از مدار چرخ	وار نهزار عیب ندارد و حفضله
روزگار بیست که مارانگران میداری	چشم بر ما و نظر بر دیگران میداری
محران منظر مشتاق قوله	
گوشه چشم رضانے بہنت ہاز نشد	ایچنین عزت صاحب نظران میداری
باز کشادہ قوله	
نگل از داغ غمت ست بلبیل و سیان	ہمہ انعرہ زتان جامہ ان میداری

غزل
تعبیر بیان کردن قوله

گل عاشق مالک بلبل عاشق مجذوب قوله	
ساعت آن به که نبوشی چو تراز بهزنگال	دست در خون دل پر سزای بیداری
ساعت دستانه چرمی که براسه شکار کردن سے بوشند قوله	
پدر کج به آخر توئی ایدل ز چه رو	طمع مهر و وفای من پسران بیداری
تجر به امتحان - یعنی بسیار تجربہ کا ہستی قوله	
دین و دل رفتے راست تو آرم	کہ من سوختہ دل اتو بران بیداری
سئے آرم سئے تو انم - قوله	
ایکہ در دلق طمع طلبی ذوق حضور	چشم سیری تجب از بے بصران بیداری
دلق طمع عبادات بیانی چشم امید خیر فیض بیخبران بے فیضان گوہر فیض - قوله	
مگذران روز سلامت بسلامت حافظ	یہ کہ توقع ز جهان گذران بیداری
ز دلبرم کہ رساند نوازش قلے	کجا ست پیک صبا کو ہمکنہ کر مرگوبان
نوازش قلم نامہ - قوله	
بیا کہ خرقہ من گر چه وقف میکند ہاست	ز مال وقت بینی بنام من در سے
معنی این بیت در معنی بیت فقید مدرسہ دیست بود بیان کونہ بقولہ	
طیبہ نشین سیر عشق شناسد	بدو بدست کرباسے مردہ دل مسجود
طیبہ نشین طیبان کہ در کوہا نشینند مردیجان مقلد بدست کربا حاصل نامہ مسیح در معارف کامل قوله	
پھر ایک نے قدس کے خندان	کہ کردہ شکار افشانی از نے قلے
نے قند نیشکر - قوله	
دل گرفت ز سالوس طبل زبر کلیم	خوشاوتے کہ پہچانہ پر کتم علی
گرفت املوں شد - قوله	
دوام عیش و نغم نہ شیوہ عشق است	اگر معاشر مالے بنوش جامے
معاشر ہم صحبت قوله	
نئے کتم کل لیک بر جنت دست	بکشت زار جگر خستگان ندادنے
نئی طراوت قوله	
سزاسے قدر تو شاہا بدست حافظ	بجز نیاز شبے یاد عاسے صبحدے
ز کوے پاری آید سیم باد نوروزی	ازین باو اید و خواہی چراغ دن برافروزی
نوروز آن روز کہ آفتاب فقط محل پر بتازیش نیمروز خوانند قوله	
چو گل گر خورہ اری خوار شہر عشق	کہ قارون با غلطہا داد سود از راندوزی

نزل

بستان رود که از بیل طوق معشوق گریه یابد به طعنه با او که از حافظ سخن گفتن بیاوردی

خوردہ تقدیر ریزہ ہر چہ سزے سوداے ز راند و ز بختل قول

طریق کام جستن چسپت ترک کام و کفنت | کلاہ سوزی نیست گراین کن دوزی

ترک بروزی ترک کنی قولہ

ندانم نوحہ قمری بطرف جو بیاران چسپت | مگر و نیز همچون من نمود و شباروزی

نوحہ گریہ باواز شباروزالت بجایے و اعطف یعنی شب و روز غزل

ماق ازان مخامم کز و پختہ شود ہر خامے | گرچہ ماہ رمضان ست بی اور جا

مے معروف اینجا کنایہ از عشق است و محبت و مے را خام ازان گفته کہ شیر از انگور کشیدہ همچنان خام
در خم اندازند روز کے چند اوش سازند چون جوش گرفته کف برآرد خماران را پختگی شب و روز
بیدار سوختہ خاکسترش بران باشند و منتظر آن باشند تا در دورتہ نشیند و صاف بالا آید
و صاف را بالورہ گیرند و نگاہ داشت آن و بودکش پذیرند و نامش مے خام نهند و اهل دول را در جا
نند و در آب تقطیر و بند و این اب اصطلاح خماران را و ق نام نهند و در اگر چه میچکانند و صافش
گردانند آن قوت و لطافتش نبود کہ در خام بود ماہ رمضان معروف از اینجا کنایہ از زہد و تقوی
کہ بدان تصفیہ و تجلیہ حاصل شود معنی آنست کہ ازان مجتہد کہ در کام ہر جا کہ فرود از خامیش
برہاند و از پختہ کارش گرداند اگر چه ایام زہد دست زہد و تقوی با خمر رسید تصفیہ و تجلیہ الیاء
و شایان آن نشدہ ام کہ بار امانت عشق کشم بی اور جا تا خامے را پختہ گرداند و تلخ کامی مرتقے
از افر و نشانند و این طلب ازان اشتیاق بہت و خانہ تلخ کامی و مذاق چنانچہ بیمار از طبیب دارو
مے طلبید و بیماریش منور خام است ارو پذیر نبود و علاجش جز این نیست از روستے تمنی باطنست
میگوید و اورا با او مقام سیر فی اللہ و باید دانست کہ در تکرار کلر خام صنعت پختہ کاریست این اتمرا
طبع گویند۔

قولہ

روزہ ہر چند کہ مہمان عزیزست دلا | رفتنش موہبتے دان شدنش انعامی

روزہ کنایہ اندہد و پارسانی موہبت بخشش قولہ

مرغ زیرک بد صومعہ کنون نہ پرو | کہ نہا داست بہر مجلس و عطف و اع

مرغ زیرک عاشق کامل خالکہ کنایہ از زہد قولہ

کو حریفی که شرب ز من صفای کشند	بود آیا که کند یا ز در و آشنای
حریف کنایه از عاشق آ یا آرزو - قوله	
حافظا گزند هژاد دولت خسرو عهد	کام دشوار بدست آوری ز خود کام
خود کام خود پسند نخل	
سینه مالامال در دست اید بیامر همی	دل تنهایی بجان آمد خدار اهرم
الف که در میان مالامال است بمعنی اتصال است چون لبالب و شادوش و خندان و گوناگون و رنگارنگ بجان آمد بمعنی هلاکت رسید - قوله	
خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی همی	کز نیش بوی جو جو حویان آید همی
سمرقند نام شهر ترک سمرقندی مشوق جو جو حویان نام محله است از بخارا قوله	
چشم آسایش که در دوزخ سپهر گرم	ساقیا جامے بیاورتا بیا شایم و
چشم امید که دارد کدام کس گرم روئیند نخل	
سلام الله ما کر اللیالی	احادیث المشانی و المثالی
سلام تحیت ما دام لیالی جمع لیل مشانی سورت های قرآنی دراز و کوتاه که از آنست که در المذهب مثالی جمع مثل در قرآن معنی آنست که سلام و تحیت خداست ما دام که مکرر شوند شبها و ما دام که سورتها قرآن و مثلها آن اقوام است بلبها یعنی ما دام که تکرار گیرند شبها و ما دام که در گیم سورت قرآن و اورا یعنی ما دام که تلاوة قرآن میکنند و چون خواججه حفظ بود تلاوت قرآن لازم او بود لاجرم بدل نسبت نمود قوله	
علی داد الاراک و من علیها	و دار فی اللو فوق الرمالی باللو
بر ان دای که درخت پیوست و بر انان که در ان دای اند و بر ان سراسه که در لو است که مقامی است بر یک قوله	
و هاگوے غریبان جهانم	و ادعو بالتواتر و التوالی
و هاگوے غریبان و غریب پیشه ام و دعا میکنم بسلامتی غریبان همواره و همیشه و محبوبش چون غریب بود جمله غریبان را در دعا مشمول نمود و غرضش منحصر بود در دعا و اخصل النخاص از قبیل نکر عام و اراده خاص بطریق فصاحت ذوی الاختصاص قوله	

کریه حافظ چه سازد زمین استغنا کرد بخت

المکرم الله

له مکرر با شد

اموت صامت یا لیت شعری | متن نطق البشیر عن الوصال

اموت همزه استفهامیه صامتاً خاموش یا لیت حرف تناسی میته هر گاه نطق گویائی بشیر بشارت
 دهند مهیرم من از رو صامت که عشق است بحسب اصحاب الحسب شکتم او کاشکه دانسته که کی
 گویائی خواهد شد بشارت دهند از وصال و در بعضی نسخه بشیر برید قاصد دیده شده باید دانست
 که ندای ملک الموت مقرر است که هر روز زنده میکند کما قال الشاعر له ملک ینادی کلوم یولد الموت
 و اینو الخراب به اما چون اقتضای شری شنید نمیشود خلاف ایمان بخاطر خطو میکند پس نهجت آوردن
 استغفام انکاری آرزو خاطر بر خلاف آن میگیا رود در بعضی نسخه صامت صامت مسطور است یعنی آواز کننده
 این خود مقرر و در کتب کور است که فرشته موت همیشه لقای مرم میجوید الریحیل الریحیل میگوید اما از کمال
 سرگشته ام و ندای ملک الموت نمی شنوم و چون آواز در گوش می افتد از روی تعجب استغفام کند
 که مرگ آواز کننده است آگاهی دهند که بشیر بشارت دهد آگاه کند از وصال محبوب حکم الموت
 جسیر یوصل الحبیب الی الحبیب یعنی موت ساندۀ طالب است بمطلوب که مرده این بشارت یا بم
 و از دنیا بر بیده بدوست پیوندم قوله

فجبت ساحتی فی کل حسین | و ذکرک مؤمنی فی کل حال

یعنی درین دنیا که سر اسر پریشانی و آشفتگی حالی است حب تو راحت نیست بل قبل و قال و ذکر
 تو مؤمنس این است در هر حال قوله

کجا یا بم وصال چون تو شاہی | من بدنام زندلا ابالی

لا ابالی بیباک - قوله

مثال اے دل که در زنجیر زلفش | همه جمعیت است آشفتگی حالی

زنجیر زلف تعلقات دنیا و جذب عشق قوله

ز خطت صد جمال و گیر افزود | که عمرت با و صد سال جلالی

صد سال جلالی یعنی از دیاد باعتبار آنکه سال شمسی که جلالی گویند بیصد شصت و پنج روز است
 یا زده از سال قمری زیاد میشود و سال قمری بیصد پنجاه و چهار روز و سال شمسی جلالی گویند
 که سلطان جلال الدین دوی این تاریخ را بسته بر دوق سال شمسی قوله

بر ان نقاش قدرت آفرین باد	اگر دمه کشید از خط هلالی
مه کنایت از رخ هلالی خط گرد و مدور قوله	
بهر منزل که رو آر و خدایا	نگهدارش بحفظ لایزالی
لایزالی همیشه - قوله	
تو می باید که باشی وز نه بهیلت	زبان مایه جانی و مالی
اشکال این بیت آنست که معشوق خود همیشه موجود است پس چه معنی دارد این حرف که تو می باید باشی چو باش آنکه مراد آنست که تو می باید که در دل من باشی و فراموش نشوی و تعشق که دل مرا با آنست آنکه در قوله	
خدا و اند که حافظ را عرض چیست	عسلم الله حبیبی من سوالی
دانستن خدا کفایت نیست از سوال من وقتی که ابراهیم را در آتش نمرود انداختند جبرئیل گفت هل لك حاجه اما الیک فلا گفت قل السد قال و هو حبیبی عن الی علیه السلام غزل	
سحر که ره بر می در سوز مین	همی گفت این معما باقرین
ره بر می سازد قوله	
که لے صوفی شراب آنکه پوصا	که در شیشه بسا ندارد بعین
شراب محبت اربعین باید دانست که اربعین بر اخصیبت است در اشکال چیز پاکه حدیثی را نیست چنانچه حق بقا چون خواست که استحقاق استماع کلام بیواسطه و بد فرمود و عدنا موسی ثلثین وقال ان خلق احدکم یجمع فی بطن اماربعین یوم انطفة ثم یكون علقه مثل ذلك ثم یكون مضغه و مثل خمر طینه آدم یسک اربعین صباحا و من اخلص للاربعین صباحا ظهرت له نبایع المحکمة من قلبه علی لسانه قوله	
اگر آنکشت سلیمان نباشد	چه خاصیت دهد نقش سنگی
اگر استعداد حصول معرفت نداری اربعین و خلوة و ذکر و رفقے نے بخش چنانچه فقیرے نزدیک فرید الدین گنجشکر آمد شکایت فقر کرد شیخ کلون نے بڑا شت ہفت مرتبہ سوہ اکھد برود میدہ رگشت مرا و ابدوان شخص در خانہ رفتہ بطور شیخ بر کلون اکھد بخواند بیچ نشد بخد مت شیخ آمدہ عرض کرد کہ یا شیخ این چیست از خواندہ شما کلون زرگردید از خواندہ ما بیچ نہ کلام الہی ہمانست - شیخ فرمود	

نما قتل و حضور در آن
و از نظر اعلم است

برای عشق بیوفی
بغیب چو

اے درویش محمد ہمانست اما زبان فریدی باید کہ اول حصول استعداد نماید آن عشق و محبت است قوله	
خدا زان خرقہ بیزار است صد بار	کہ صد بیت باشدش در آستینے
صد بیت مراد درینجا ہوا و حرص افراہت من اتخذ الہہ هوا و کل ما یشتغلک عن اللہ فهو صفک و آن بسیار انداز استن ظاہر بسیاری نماز کثرت صوم حب سجادہ شستن حب شہوت حب بن و	
حب مال حب نفس کہ النفس ہی الصنم الاکبر من سالتہ کیے منیری قوله	
در و نہاتیرہ شد باشد کہ از غیب	چراغی بر کند خلوت نشینے
بر کند روشن سازد قوله	
قوابت باشد اے دار اے خرمین	اگر چہ کنی بر خوش چینے
دار اے خرمین صاحب معرفت خوشہ چینے عاشق مفلس غزل	
ساقیا سائے ابراست بہار لب جو	من نکویم چہ کنی اراہل دی خود تو گو گو
بوی بکیرنگی ازین نقش نیاید بر خیزر	دلوق آلودہ خود را بے تاب شبوے
ازین نقش کنایہ ازین زہد یابی دلوق آلودہ خود را این زہد یابی خود را قوله	
سفلیط است جهان کرمش تکمین	اے جهان دیدہ ثبات قدم از سفلیط جو
سفلیط مکینہ پرور نیز آنکہ با یک کسر نما ند و یکجا قرآن پذیرد سے منہ بر جهان دل کہ بیگانہ است چو مطرب کہ ہر روز در خانہ است ہنفلہ اشارہ بجان قوله	
گوش بکشاؤ کہ بلبیل بفعان میگوید	خواجہ تقصیر مفر ما گل توفیق بیوسے
فعان آواز بلند قوله	
یک نصیحت کثمت شنو و صد گنج بیر	از رہ عشق در آوارہ عشق بیوسے
دارہ عشق بیوسے در عشق در آئے۔ قوله	
رو جانان طلبی آئینہ راقابل ہانرا	ور نہ ہرگز گل نسوین ہذا ہن رسے
روسے جانان طلبی خواہان شاہدہ محبوب حقیقی ہی آئینہ راقابل ساز دل از وسوسے	
ماسوسے پاک ساز گل نسوین روسے محبوب ند ہذا ہن رسے آواز آئینہ تیرہ روز تمساید قوله	
گفتی از حافظ ما بوسے ریاسے آید	آفرین نفیست باد کہ خوش بر دوشے

که خوش بر دی بوسے خوب مسلوم کردی غزل	
سلا سے چو بود خوش آشنائی	بآن مردم دیدہ روشنائی
مردم دیدہ روشنائی محبوب قولہ	
درود سے چو نور دل پارسایان	بدان شمع خلوتنگہ پارسائی
خلوتنگہ پارسائی محبوب قولہ	
سے نیم از ہمدان ہسیچ برجا	دلہم خون شد از غصہ ساقی کجائی
ہمدان دوستان جانی قولہ	
ز کوے معان و گردان کہ انجا	فروشند مفتاح مشککثائی
کوے معان آستانہ عارفان و نیز مقام عشق قولہ	
سے صوفی افکن کجا مفروشند	کہ در تاجم از دست زہد ریائی
سے صوفی افکن عشق کہ فانی ساز عاشق در تاجم در تاج ہستم اے گرفتار غم و اندوہ قولہ	
دل خستہ من گرش بہتے بہت	نخواہد و سنگین لان موسیائی
گرش بہتے بہت دل من گریختے عالی در سنگین لان درویشان مقلد موسیائی تو بے قولہ	
رفیقان چنان عہد صحبت شکستند	کہ کوئی نبود دست خود آشنائی
رفیقان سلف پار مخالف نفس و شیطان احسن الطریق مخالفہ النفس و شیطان غزل	
سببت سلے بصد غیبنا فوادئی	ور و حی کل یوم لی ییادئی
سببت یعنی بند کردن من باب ضرب بضر سلے نام مشوقہ صدغ زلف فوادول	
ینادی آواز دادن معنی آنت کہ در قید آورد سلے بدوزلف خود دل مراد حال آنکہ روح من	
ہر روز مراد بکند و از دیدن خوبان منع میکند و گوید کہ خوبان را منگور خود و بعشق شان سپر قولہ	
امن آنکرتنی عن حب کینالی	ترا دل رو سے اونیکو نوادی
ہمزہ ندائیہ قال علی الحسینانی واعظ و محبوب ترا دل یعنی تو از اول نوادی کلمہ ترکی ندیدی یعنی	
آنکے کہ انکار کردی تو مراد عشق لیلی تو از اول رو سے اونیکو ندیدی قولہ	
تو بچون من بہوس و لبری دہ	تغریق العشق فی بحر الودادئی

کون حافظ از دور گردون شکرت بہ چو دانی تو اسے بندہ کجا بندائی

بوس تبرکی تمام و کمال یعنی بچوسن دل خود را تمام و کمال دست سپاری و فرو شده عشق
 در دریای دوستی آن یار یعنی اسے کسیکہ بدریای دوستی رسید پس خوشیش با ازلان عشق کشید
 باید کہ بچوسن تمام دل خود را بدوست سپاری تا گوهر مقصود را بکف آری عزامت تا وان
 غرت یکدل درین راه از ایا دی - غرت لفظ شیراز نسبت از محرابیان غرت نسبت
 غزوه و یکدلی در اصل یکدلہ بود و او از لفظ اولی ولہ از آخر حرف کردند و سکون در غرت یکدلی
 اشباع آخر یکدی براسے تجویز دستی وزن آوردند و در زبان شیراز حروف حذف میکنند
 چنانچہ در گلستان پیر مفتاح سلمہ جنی مکث ایا دی جمع الیسد معنی آنست کہ جہتہ آنکہ جان خوشیش را
 خواہی سخوایی تو سپارم خواجہ بطلانہ وجہ خواہ بیوستہ آن روز کم غزا کردی تو یکدلہ با عشاق
 و در قید آوردل ایشان رعلی الاطلاق و باز دستی از تمر و مردان و شرا بنیان یعنی با دیگر احتیاج
 نیست کہ غالب آئی و استیلا نمائی کہ جان تابع دست و چون دل گرفتہ تابع داشت جان و زبان
 اوست چہ جائے گفتگو است بوات کلمہ ترکی تمام و غرتہ بنا اجمت نشادی مغرور ساخته
 دل مارا اقبال شعر گوئی کہ موجب فساد و تباہی است و در بعضی نسخہ این بیت چنان دیدہ شدہ
 کہ غم ماتت بو خوردن بنا چار اعزتہ ہوی اچخت نشادی یعنی غم ماترا خوردن لاچارست و اگر غم
 ما نخوری بہ بینی اچسہ ترانہ شاید دید قولہ

ز غمت جاہا مان درو کے بوت	بیو پوشم قبائے وصل شادی
---------------------------	-------------------------

یعنی از سبب غم تو ما جاہا دیدہ ام و کے باشد پوشم قبائے وصل شادی اقولہ

خدا را بر من بیدل بخشائے	و اوصلینی علیٰ زعم الاکادری
--------------------------	-----------------------------

برسان مارا بطلوب بر غم دشمنان کہ نفس و شیطان از قولہ

نگارا و رسم سوائے زلفت	تو کلنا علیٰ رب العبادی
------------------------	-------------------------

کے محبوب من در غم خیال زلفت تو کہ دام راہست و بیواسطہ او بطلب نمیتوان رسید کہ عودہ آو

است تو کلنا علیٰ رب العباد توکل کردیم ما بر پروردگار زندگان قولہ

دل حافظ شد اندر چین زلفت	بلیس من ظلم و اللہ تاوی
--------------------------	-------------------------

یعنی دل حافظ در پیش زلفت کہ عبارت از جذبہ عشق است و سبب غم و ہوم شبست تا یک

وآمد خدار مبر اوست که در شب تاریک بے هدایت رهبری راه یافتن مجال خصوصاً راهی که
 بیخ در پیج بود و نیز از زلفت دنیا که فی الحقیقت شبی است تاریک و روشنائی او غایت
 معنی آنست که با اعتماد الطاف حق حافظ بکلم ایزدی در حوادث دنیا که است بر تاریک
 خود را در انداخته در شب تاریک و حال آنکه خدار مبر اوست غزل

سحرم با کف میخانه بدولت توایی	گفت باز آن که در یثیرین گاهی
بر در میخده رندان قلندر باشند	که ستانند و دهند افسر شاهنشاهی

میخده عشق رندان قلندر کمال الدین عبد الزاق گوید بنیبا چهل اند و نقبا سید صد و ملا متیبه
 فوتی اند که حال خود پوشید و دارند و نگذارند که مردم ایشان را بولایت بنامند ایشان افضل از آنند قوله
 نشست زیر سر و بر تارک هفت اختر پای دست قدرت نگر منصب صاحب جا

تارک هفت اختر عرش قوله

سرم او در میخانه که طرف با مش	بفلک شده یواری این کوتاهی
-------------------------------	---------------------------

بفلک بر شده بر فلک شده قوله

قطع این مرحله بی پیروی خضر مکن	ظلمات است تبرین از خطر گمراهی
--------------------------------	-------------------------------

این مرحله گنایه از سلوک عشق است پیروی خضر مکن بوجهی که شیخ زلفی بنام بلیس - قوله

تو در فقر ندانی زدن از دست مده	مسند خوابگی مجلس قرآن شامی
--------------------------------	----------------------------

تو در فقر ندانی زدن طلب از فقر ندانی کردن چه راه فقر نیست و شوارست قوله

حافظ خام طمع شرم ازین قصه بدار	عملت چیست که فردش او جهای خوار غزل
--------------------------------	------------------------------------

ساقی بیا که شد قدح لاله پر ز می	طامات تا بچند خرافات تاسی که
---------------------------------	------------------------------

قدح لاله پر ز می ایام بهار رسید طامات سخن لا یعنی خرافات اتوان بیوه قوله

خوش ناز کانه کوچی سے شاخ تو بهار	کاشفتگی بیادت از آشوب باد و
----------------------------------	-----------------------------

دس ماه خزان قوله

فردا شراب کوثر و حور از برکاست	و امروز نیز ساقی مده و دو جام می
--------------------------------	----------------------------------

ساقی مده رو مرشد قوله

بشنو که مطربان چمن است کرده اند	آهنگ چنگ بر بطون بونا و نونے
آهنگ آواز قوله	
حافظ حدیث سحر فریب غیبت رسید	تا حدیث شام با قصاص و رم و رس
رم و رس نام شهر با است غزل	
سحر با باد میگفتم حدیث آرزومندی	خطاب آمد که واثق شو با الطاف خداوندی
واثق امیدوار قوله	
دعا و صبح و شام تو کلید گنج مقصود است	بدین راه روش میر که باد دلار پیوندی
بدین راه و روش مضمون مصرع با سبق قوله	
دل اندر لعل لبلی بندگارش مجنون	که عاشق رازبان بار و معالای خردمندی
مقالات گفتگو	
همای چون تو عالیقدر اصل استخوان تاکه	در بیج آن ساریه دولت که بر نا اهل افکندی
استخوان دنیا نا اهل دنیا یعنی اے نفس که قابلیت تحصیل صفت فرشتگان داری خیار کبر و غرور و غفلت همچو ابلیس لعین مباش اے نفس که وجود تو سکندر وقت است و قابلیت دار که خلیفه پروردگار باش همچو سگ جوال حقیقه دنیا شود قوله	
جهان پیر عنار اموت و حلیت نیست	ز مهر او چه میخواهی و مهت چه مریندی
جهت سرشت غزل	
شد بهار و گذشت موسم وے	آگهی گرز چرخ و گردش وے
هی ہی انوس زیر این قصر دین دنیا کاوس و قیصر و جم و کے نام بادشاهان لاسے بیج و من الما و کل شیئی حی از آست هر چیز زنده غزل	
شهر سیت بر ظریفان در هر طرف نگاه	یاران صلا و عشقت گریه کنی کار
صلا آوازے که بر اے طعام کنند طرفه نادر نگار معشوق قوله	
جسمے که دیده باشد که روشن فریزند	بر دانش مباد ازین خاکدان بعبار
اینچنین جسمے که محض خلقت او از روح با شد که در باد باشد قوله	

ز شعر حافظ شیرازی میگردی از قصند بیسیه حیثان کشمیری و در ترکان ممرقندی

در بنیشت شب تاب وقت خوش است در یاب	سال دگر که دارو امید نو بهاری
عشش بفتح آب تیره و بکسر خیانت کردن قوله	
چون این گره کشایم دین از روانمایم	در دو صعب در دو کارے و سخت کار
صعب سنت غزل	
صبا چون کمت آن زلف مشکبو داری	بیادگار بمانی که بوسے او داری
کمت باد خوشبو بمانی باشی - قوله	
نوا از بلبلت او گل کجا بگوشش افتد	که گوش هوش مرغان بهره گو داری
نوا آواز بلبل عاشق گل محبوب بگوشش افتد که بشنوی مرغان بهره گو عاشقان نوا این قوله	
زمانه گر همه مشک ختن دهد بر باد	فداے تو که خط و خال مشکبو داری
ختن نام ولایت است مشکبیز قوله	
بس رکشی خود او سر و جو یار نماز	که گر با ورسی از شرم سرفرو داری
با ورسی . محبوب من رسی غزل	
صبح است ژاله سچکد از ابرشمنی	برگ صبح ساز بده جام یکمنی بزق
بهمن نام ماه برگ اسباب صبح شراب خوردن قوله	
خون پیاله خور که حلاست خون او	در کار یار گوش که کاریت کردنی
خون پیاله شداب قوله	
گر صبحدم خار ترا در دهر دهد	پیشانی خار به پیمانہ بشکنی
پیشانی خار به پیمانہ بشکنی رفع خار به پیمانہ کنی قوله	
مردہ که سر بگوش من در چنگ گفت	خوش باش و پند بشنوا زین پیر خنی
پیر خنی پیر ضعیف و مراض قوله	
ساقی بهوش باش که غم درین است	مطرب نگا پدار همین ره که میزنی
ره سر و غزل	
طفیل هستی عشق اند آدمی و پری	ارادے بنما تا سعادے پیری

شکل توان نشستن در این چنین یکبار
هر کار بوسے حافظ در دست زلف تو بوسید

قدم برون اگر میل خنجر داری
بغ و دست بده بوسے نو پیر

ملاحظه کن که در جوی تو
بوی گلستان باغ و باغ